

भानु सेवा समितिको योगदान

भानु सेवा समितिको योगदान

- शिवकुमार सुवेदी (२०७०)

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता
शिवकुमार सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७०

भानु सेवा समितिको योगदान

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता
शिवकुमार सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७०

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र श्री शिवकुमार सुवेदीले भानु सेवा समितिको योगदान शीर्षकको यो शोधपत्र मेरो निर्देशनमा पार्नुभएको हो । यस शोधकार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु र यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका निमित्त नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

साधना पन्त

(उप-प्राध्यापक)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर,

काठमाडौं

मिति २०७०/०३/३१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको छात्र श्री शिवकुमार सुवेदीले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको भानु सेवा समितिको योगदान शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम (विभागीय प्रमुख)

.....

२. उपप्रा. साधना पन्त (शोध निर्देशक)

.....

३. प्रा. केशव सुवेदी (बाह्य परीक्षक)

.....

मिति २०७०/०४/१३

कृतज्ञता-ज्ञापन

सर्वप्रथम भानु सेवा समितिको योगदान शीर्षकमा शोधकार्य गर्ने सु-अवसर प्रदान गरेकोमा नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रि.वि. कीर्तिपुर र यसका विभागाध्यक्ष प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतमप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र श्रद्धेय उप प्राध्यापक साधना पन्तको प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार गरेको हुँ । व्यस्त समयका बावजुत अमूल्य समय प्रदान गरी समुचित सुझाव तथा मार्गनिर्देश गरेर महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्नु भएकोमा उहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस विषयको महत्त्वपूर्ण सामग्री उपलब्ध गराई दिने आदरणीय गुरु प्रा.डा. ब्रतराज आचार्यप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । सामग्री संकलनका क्रममा श्री यादव खनाल, श्री चेतनारायण भण्डारी, श्री ऋषिराम भण्डारीबाट विशेष सहयोग प्राप्त भएको छ । त्यसैले उहाँहरुप्रति हार्दिक सम्मान व्यक्त गर्दछु । नेपाली केन्द्रीय विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति हार्दिक सम्मान व्यक्त गर्दछु । शोध लेखनका क्रममा विविध सामग्री तथा पत्रपत्रिकाहरु उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गतको पुस्तकालयका कर्मचारीहरुलाई हृदयतः धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्नका निम्ति आवश्यक वातावरण मिलाइदिने माता श्रीमती थानकुमारी सुवेदी र पिता श्री नारायणदत्त सुवेदीप्रति सधैं ऋणी रहने छु । त्यस्तै विविध क्षेत्रमा सहयोग पुर्याउने भाइ चेतनारायण सुवेदीप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । कम्प्युटर टङ्कनमा सहयोग गर्ने दुर्क कम्प्युटर सिस्टम, कीर्तिपुर, नयाँ बजारका दुर्कमान महर्जनप्रति हृदयतः धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । अन्य शुभ चिन्तक साथीहरुप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । अन्त्यमा यो शोध परीक्षणका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६६।०६७
क्रमाङ्क : ५९
मिति : २०७०।३।३१

शोधकर्ता
शिवकुमार सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

विषय सूची

पहिलो परिच्छेद

१.	शोध परिचय	१-४
१.१	विषय परिचय	१
१.२	समस्याकथन	१
१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोधकार्यको औचित्य	३
१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.७	शोधविधि	४
	१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	४
	१.७.२ सामग्री विश्लेषण विधि	४
१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	४

दोस्रो परिच्छेद

२.	भानुसेवा समितिको परिचय	५-१७
२.१	विषय प्रवेश	५
२.२	पृष्ठभूमि	५
२.३	भानु सेवा समितिमा परिणत	६
२.४	समितिलाई निरन्तरता	८
२.५	समितिको विधान संशोधन र नयाँ कार्य समिति गठन	९
२.६	सार्वजनिक चाडको सुरुवात	१०
२.७	पुनर्गठन प्रक्रियापछि समितिको चयन	११
२.८	पुनः नयाँ कार्यसमिति गठन	१३
२.९	निर्णय पुस्तिका हराउँदा पुनः समितिमा हेरफेर	१४
२.१०	साधारण सभाको आह्वानपछि भानु प्रतिष्ठानमा परिणत	१५
२.११	निष्कर्ष	१६

तेस्रो परिच्छेद	१८-८५
३. भानु सेवा समितिको योगदान	१८
३.१ उठान	१८
३.२ प्रकाशकीय योगदान	१८
३.२.१ भानुदर्शन प्रथम अङ्क	२५
३.२.१.१ श्री गणेशका रूपमा रामायणको शुद्ध पाठ	२५
३.२.१.२ पोखरा (कविता खण्ड)	२५
३.२.१.३ नेपाली भाषालाई काव्यमा प्रयोग गर्ने 'पहिलो कवि' (समालोचना लेख)	२६
३.२.१.४ भानुभक्तको ४१ श्लोके भक्तमाला (समालोचना लेख)	२६
३.२.१.५ नेपाली राष्ट्रियताको निर्माणमा भानुको कर्तृत्व	२८
३.२.२ भानुदर्शन द्वितीय अङ्क (विजया दशमी अङ्क)	२९
३.२.२.१ नेपाली स्वर वर्णको भानुभक्तीय प्रयोग	३०
३.२.२.२ भानुभक्त र उनको भाषा	३२
३.२.२.३ कवि विवेचना	३३
३.२.२.४ साहित्यिक अन्तरद्वन्द्व	३४
३.२.२.५ आदि कविको स्मृतिमा	३४
३.२.२.६ चन्द्रिकाको टुङ्गो	३५
३.२.३ भानुदर्शन तृतीय अङ्क प्रारम्भ (शुभराज्याभिषेक)	३६
३.२.३.१ हिन्दू राजपरम्परा	३८
३.२.३.२ भानुका काव्यविशेषताहरू	४१
३.२.३.३ "वीर चरित्र" लाई नेपाली साहित्यमा हेर्दा	४२
३.२.३.४ मस्यार्इदी	४४
३.२.३.५ बद्रीनाथ सुवेदीको जीवनी र कृति	४५
३.२.३.६ चन्द्रिकाको समय	४६
३.२.४ भानुदर्शन चतुर्थ अङ्क (चतुर्थ अङ्क)	४८
३.२.४.१ भानुभक्त : प्रकृतिचित्रण	४८
३.२.४.२ लेखनाथीय काव्यमा तरुण तपसीको स्थान	५०

३.२.४.३ बालकविताहरू	५३
३.२.४.३.१ कविताहरूमा प्रथम“विद्या हाम्रो अमूल्य धन हो”	५३
३.२.४.३.२ कविताहरूमा दोस्रो “भानुभक्तले के गरे ?”	५४
३.२.५ भानुदर्शन पाँचौ अङ्क	५४
३.२.५.१ स्वपन-संसारको काव्यको चोइटा	५५
३.२.५.२ भानु अमर भएछन्	५६
३.२.५.३ भानुभक्तमा नेपाली साहित्य	५६
३.२.५.४ भानु स्मृति	५८
३.२.५.५ भानु पुस्तकालय	५९
३.२.६ भानुदर्शन छैटौँ अङ्क	६२
३.२.६.१ दुई आदिकवि एक : अध्ययन	६२
३.२.६.२ तुलनात्मक अध्ययन	६३
३.२.६.३ भानुभक्तको आदिकवित्व	७१
३.२.६.४ नेपाली-व्याकरणको विवेचना	७४
३.२.६.५ भानुभक्त र घाँसी	७५
३.२.६.६ नेपाली समालोचनाका क्षेत्रमा सोमनाथको योगदान	७६
३.२.७ निष्कर्ष	७९
३.३ साङ्गठनिक योगदान	८०
३.३.१ साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन र चुँदी रम्घाको विकासमा सक्रियता	८०
३.३.२ उच्च व्यक्तिहरूको उपस्थिति अनुसन्धानमूलक पत्रिका प्रकाशन	८१
३.३.३ प्रभातफेरी र नगरपरिक्रमा कार्यको सुरुवात	८१
३.३.४ कार्यालय स्थापना गर्ने प्रयास र गुरुयोजना प्रस्ताव निर्णय	८२
३.३.५ स्मृति भवनमा कर्मचारीको व्यवस्था	८२
३.३.६ चुँदी रम्घामा भानु जयन्तीको नियमितता र सार्वजनिक विदाको निर्णय	८३
३.३.७ भानु प्रतिभाको मर्मत र भानुजयन्ती मनाउने परम्पराका विस्तार	८४

चौथो परिच्छेद	८६-१११
४. भानु सेवा समितिका सहयोगी संस्थाहरु	८६
४.१ भानु पुस्तकालय सहयोग समिति (वि.सं. २००८-२०११)	८६
४.२ भानुभक्त समिति (२००८ देखि अहिलेसम्म)	८६
४.२.१ पहिलो चरण (स्थापनाकालदेखि वि.सं. २०२३ सम्म)	८७
४.२.२ दोस्रो चरण (वि.सं. २०२४ देखि २०३५ सम्म)	८८
४.२.३ तेस्रो चरण (वि.सं. २०३६ पछि)	८९
४.२.४ निष्कर्ष	९०
४.३ भानु पुस्तकालय सहायक समिति (वि.सं. २०११ - २०२६)	९१
४.४ भानु स्मारक निर्माण समिति (वि.सं. २०१६-२०२३)	९३
४.५ भानु सेवा समिति (२०२६-२०५८)	९६
४.६ भानु जन्मस्थल विकास समिति (वि.सं. २०५२)	९७
४.६.१ समिति गठनका उद्देश्यहरू	९८
४.६.२ समितिको भौगोलिक क्षेत्र	९९
४.६.३ समितिको स्वरूप	१००
४.६.४ समितिका मनोनित पदाधिकारी	१००
४.६.५ विकास समितिका प्रमुख कार्य	१०२
४.७ भानु प्रतिष्ठान (वि.सं. २०५९)	१०३
४.८ भानु स्मृति सङ्ग्रहालय सञ्चालक समिति (२०६६)	१०८
४.८.१ भानु स्मृति सङ्ग्रहालयको स्वरूप	१०९
४.८.२ आवश्यक पूर्वाधार तथा लागत अनुमान	११०
४.८.३ सञ्चालक समिति	१११
पाँचौ परिच्छेद	११२-११५
५. उपसंहार तथा निष्कर्ष	११२
५.१ सारांश	११२
५.२ निष्कर्ष	११३
सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	११६-११७

सङ्क्षेपीकृत शब्द सूची

संक्षिप्त रूप

ई.सं.

एम.ए.

डा.

त्रि.वि.

नि.मा.वि.

प्रा.

प्रा.वि.

पृ.

वि.सं.

सम्पा.

सहा प्रा.

सा.प्र.

पूर्ण रूप

ईस्वी सम्वत्

मास्टर्स अफ आर्टस्

डाक्टर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

निम्न माध्यमिक विद्यालय

प्राध्यापक

प्राथमिक विद्यालय

पृष्ठ

विक्रम सम्वत्

सम्पादक/सम्पादन

सहायक प्राध्यापक

साभा प्रकाशन